

5. Значення філософії Платона

Олена Дудкіна, Микола
Кітов

Національний університет харчових технологій

Ім'я Платона (428–347 до н. е.). – найвидатнішого учня, послідовника і систематизатора поглядів Сократа в античній філософії, «викарбовано» у більшості підручників з філософії, як людини, що залишила невід'ємний слід у культурній спадщині всього людства. У 385 р. до н. е. він заснував в Афінах «Академію» – філософську школу, яка існувала до 629 р. н. е. (школа отримала назву «Академія», оскільки знаходилась у гаю, присвяченому античному герою Академу).

Майже всі твори Платона збереглися повністю: один монолог «Апологія Сократа», 34 діалоги та 13 листів. Більшість з них написані в художньо-діалогічній формі. Головна дійова особа – Сократ. У цих творах міститься чимало міфів. Використовував їх Платон свідомо, заради популяризації своєї концепції і для посилення художності вчення.

В своїх філософських поглядах Платон вирізняє в бутті матерію та чинники, що її впорядковують, – «ідеї». Ці чинники спричинюють сталу форму кожного виду, що передається із покоління в покоління і вирізняється усталеним набором певних властивостей. Ідеї постають у Платона як абстрактні сутності речей, ізольовані від самих речей і перенесені десь у небесні чи поза небесні сфери. Водночас ідеї є принципами руху самих речей. О. Лосєв зауважує, що увесь діалог Платона «Тимей» – то теорія космосу, який управляється ідеями й душею, котрі мають власне існування і водночас проймають космос наскрізь. Дуалізмом позначене також платонівське тлумачення самих ідей; вони, як показав той же Лосєв, з одного боку, протилежні матерії, а з другого – «речовинно-тілесні». О. Кульчицький також звертає увагу на те, що загальні поняття Платон розглядає як такі, що існують не тільки в мисленні: вони є матеріальні речі, які існують поза нами, щоправда, не в фізичному, а в «метафізичному» (поза-явищному) світі.

Саме тут міститься відповідник поняття «людина» (не конкретної людини, а людини взагалі), такий же відповідник, як узагальнений «кінь» чи «дуб». Ці ідеальні відповідники реальних речей (чи істот) тлумачаться як позачасові й позапросторові, незмінні й досконалі, як «зразки» для емпіричного світу. Згодом у Аристотеля матерія постає як можливість, потенційність, а форма (ідея) – як «актуальність», «енергія», конструктивна, формівна сила, спрямована до кінцевої мети (Аристотель назвав її «ентелехією»). Нижчим ступенем буття є неоформлена матерія, найвищий його ступінь – нематеріальна «чиста форма», сутністю якої є безперервна формівна чинність – абсолютний Божий Дух. Такі зусилля не могли не проявити вплив на формування філософування наступних поколінь.

Вчення Платона знайшло своє продовження в так званому середньому платонізмі, неоплатонізмі, гностицизмі, пронизує все Середньовіччя, епоху Відродження і доходить до нашого часу. В середньовічній схоластиці неподільно панував платонізм, на позиціях якого стояв Августин і ареопагітики. Найбільш відомими схоластами напрямку платонізму були Ансельм Кентерберійський (1033–1109), автор онтологічного доказу існування Бога, і Бонавентура (Іоанн Феданца), якого католицька церква проголосила богословом серафімічеським (theologus serafimicae).

Істина знаходиться в глибинах душі – про це ми дізнаємося з вчення Платона. Але для середньовічного платоніка істина – це сам бог. Вічна істина і витік будь-якої істини, сонце і світло світу – це ще один текст, ще один платонівський образ, який постійно відтворюється в середньовічній філософії і який дозволяє безперечно виявити розум та натхнення Платона і в наш час.

